

Note 6 - Risikoforhold

Risikostyring

SpareBank 1 SMN har som mål å opprettholde en moderat risikoprofil, og å ha en så høy kvalitet i sin risikooppfølging at ingen enkelthendelser skal kunne skade bankens finansielle stilling i alvorlig grad. Bankens risikoprofil er kvantifisert gjennom mål for rating, konsentrasjon, risikojustert avkastning, misligholdssannsynlighet, tapsgrader, forventet tap, nødvendig økonomisk kapital, regulatorisk kapitaldekning samt regulatoriske krav til likviditet.

Prinsippene for risikostyring i SpareBank 1 SMN er fastsatt i bankens risikostyringspolicy. Banken legger stor vekt på å identifisere, måle, styre og følge opp sentrale risikoeer for å sikre at konsernet utvikler seg i tråd med vedtatt risikoprofil og strategier.

Bankens tre forsvarslinjer mot finansielle tap eller svekket omdømme består av:

1. Fornuftige risikorammer, som reduserer sannsynligheten for en bankspesifikk hendelse, og en god internkontroll som sikrer etterlevelse av rammene.
2. Periodens resultat, en buffer for å absorbere volatilitet og tap innenfor risikoappetitten, og gir tid til å foreta justeringer i forretningsplaner/risikoprofil.
3. Tilstrekkelig likviditet og egenkapital for å håndtere uventede hendelser og kriser

Risikostyringen i konsernet skal støtte opp under konsernets strategiske utvikling og måloppnåelse. Risikostyringen skal videre sikre finansiell stabilitet og forsvarlig formuesforvaltning. Dette skal oppnås gjennom:

- en sterk organisasjonskultur som kjennetegnes av høy bevissthet om risikostyring
- en god forståelse av hvilke risikoeer som driver inntjeningen og risikokostnadene, og gjennom detteskape bedre beslutningsgrunnlag
- å tilstrebe en optimal kapitalanvendelse innenfor vedtatt forretningsstrategi
- å unngå at uventede enkelthendelser skal kunne skade konsernets finansielle stilling i alvorlig grad.
- utnytte synergi og diversifiseringseffekter

Konsernets risiko tallfestes blant annet gjennom beregninger av forventet tap og behov for risikojustert kapital (økonomisk kapital) for å kunne dekke uventede tap.

Forventet tap beskriver det beløpet man statistisk må forvente å tape i en tolv måneders periode. Risikojustert kapital beskriver hvor mye kapital konsernet mener det trenger for å dekke den faktiske risikoen konsernet har påtatt seg. Styret har vedtatt at den risikojusterte kapitalen skal dekke 99,9 prosent av alle mulige uventede tap. Det er lagt til grunn statistiske metoder for beregning av forventet tap og for risikojustert kapital, men beregningen forutsetter likevel i noen tilfeller bruk av ekspertvurderinger. For risikotyper hvor det ikke finnes anerkjente metoder for å beregne kapitalbehov, legger banken vekt på å definere rammer for styring av risikoen som begrenser tapsrisiko i henhold til vedtatt risikoappetitt. For ytterligere detaljer vises det til bankens Pilar III-rapportering som er tilgjengelig på bankens hjemmesider.

Konsernet har innarbeidet ESG-risiko i styrende dokumenter, herunder risikostyringspolicy, kredittstrategi og kredittpolitikk. ESG-risiko, herunder klimarisiko, er regnet som en driver for finansiell risiko og risiko for svekket omdømme.

Konsernets overordnede risikoeksponering og risikoutvikling følges opp løpende. Status og utvikling rapporteres gjennom periodiske risikorapporter til administrasjonen og styret. Overordnet risikoovervåking og rapportering foretas av avdeling for risikostyring, som er uavhengig av de enkelte forretningsområdene i konsernet.

Kredittrisiko

Kredittrisiko er risikoen for tap som følge av at kunder eller motparter ikke har evne eller vilje til å oppfylle sine forpliktelser overfor konsernet.

Konsernet er eksponert for kredittrisiko gjennom alle sine fordringer på kunder og motparter. Hovedsakelig er konsernet eksponert gjennom ordinær utlånsvirksomhet og leasingaktiviteter, men i tillegg er konsernets kredittrisiko knyttet til likviditetsporteføljen samt gjennom motpartsrisiko som oppstår gjennom rente- og valutaderivater.

Kredittrisiko knyttet til konsernets utlånsvirksomhet er det risikoområdet som har høyest krav til kapital, både etter interne vurderinger og kapitalkravberegninger under CRR.

Gjennom den årlige revisjonen av bankens kredittstrategi konkretiserer styret bankens risikoappetitt gjennom fastsettelse av terskler og rammer for bankens kredittportefølje. rammene definerer grensen for utlånsvirksomheten. Avvik på terskel gjør at kredittsjef må kommentere avviket for styret og i de fleste tilfeller lage handlingsplaner for å redusere risiko. Bankens kredittstrategi og kredittpolicy er utledet av bankens hovedstrategi, og inneholder retningslinjer for risikoprofilen herunder kredittkvalitet og konsentrasjonsrisiko.

Konsentrasjonsrisiko styres blant annet gjennom fordeling mellom Privatmarked og Næringsliv, begrensning i størrelse på utlån og tapsgrad på enkeltengasjement, rammer for maksimal eksponering for tjue største grupperte engasjement, rammer for maksimal eksponering innenfor bransjer og ramme som sikrer bransjediversifisering blant de 20 største kundene.

Etterlevelse av kredittstrategi og styrevedtatte terskler og rammer følges opp løpende av Konsernkredittutvalget og rapporteres kvartalsvis til styret gjennom risikoreport.

Styret delegerer kredittfullmakt til konsernsjef. Konsernsjef kan videre delegerer fullmakter under konserndirektørnivå. Utlånsfullmaktene er gradert i forhold til engasjementsstørrelse og risikoprofil.

Banken har en egen avdeling for kredittstøtte som bistår eller tar over behandlingen av kunder hvor det er åpenbart, eller anses overveiende sannsynlig, at kunden ikke vil kunne betjene sine forpliktelser uten at det iverksettes tiltak ut over ordinær oppfølging.

Bankens eksponering mot klimarisiko er kartlagt gjennom kvalitative vurderinger av fysisk risiko og overgangsrisiko på bransjenivå, og gjennom krav til ESG-scoring av alle kredittsaker over 10 mill. kr. for næringslivskunder. I tillegg har banken estimert klimagassutslipp fra bankens utlånskunder. Styret har vedtatt en strategi om at banken skal være en pådriver for grønn omstilling og det utarbeides derfor overgangsplaner mot lavutslippssamfunnet for alle vesentlige bransjer i banken, hvorav landbruk, næringseiendom og fiskeri er publisert i 2023. Overgangsplanene kommuniserer forventninger og krav til våre kunder. Strategier og policyer blir jevnlig bli vurdert for å sikre at tiltak mot klimarisiko i utlånsporteføljen er tilstrekkelig iht. risikoappetitt. Banken har i 2023 ikke brukt eksklusjon av bransjer/kundegrupper som virkemiddel for å begrense klimarisiko.

Bankens risikoklassifiseringssystem er utviklet for å kvantifisere kredittrisiko, og dermed kunne styre bankens utlånsportefølje i tråd med bankens kredittstrategi og å måle den risikojusterede avkastningen.

Banken har godkjennelse til å benytte interne modeller i sin risikostyring og kapitalberegning (IRB) for utlån og garantier til massemarked og foretak. Tillatelse til å benytte avansert IRB-metode ble gitt av Finanstilsynet i 2015. Banken bruker IRB-modellene til risikoklassifisering, kapitalallokering, risikoprisering og porteføljestyling.

I 2022 ble bankpakken, herunder CRR2, innført i norsk lov. Bankpakken inneholder omfattende krav og retningslinjer for utvikling, anvendelse og validering av IRB-modellene. Hele IRB-systemet til banken er de siste årene revidert for å etterleve nye krav og retningslinjer. Juni 2021 ble søknad om anvendelse av de reviderte modellene levert til Finanstilsynet. Prosessen er fortsatt pågående.

Risikoklassifiseringssystemet (IRB) baserer seg på følgende hovedkomponenter:

1. Misligholdssannsynlighet (PD)

'Bankens kredittmodeller er basert på statistiske beregninger av misligholdssannsynlighet. Beregningene er basert på scoringsmodeller som tar hensyn til finansiell stilling samt interne og eksterne adferdsdata. Modellene er delvis Point In Time-orienterte, og reflekterer misligholdssannsynligheten i løpet av de neste tolv månedene under de gjeldende konjunkturførhold.

For å kunne gruppere kundene etter misligholdssannsynlighet benyttes det ni risikoklasser. I tillegg har banken to risikoklasser for kunder med misligholdte og/eller nedskrevne engasjement.

Modellene valideres løpende og minimum årlig både med hensyn på evne til å rangere kundene samt å estimere PD-nivå. Valideringsresultatene bekrefter at modellens treffsikkerhet er innenfor interne mål og internasjonale anbefalinger.

Banken har i tillegg utviklet en kontantstrømbasert PD-modell som benyttes for eksponeringer mot utleie av næringseiendom. Banken har søkt Finanstilsynet om å kunne anvende denne modellen i kapitalkravberegningen (IRB).

2. Eksponering ved mislighold (EAD)

EAD er en beregnet størrelse på eksponeringen ved et eventuelt fremtidig misligholdstidspunkt. For trekkrettigheter benyttes en konverteringsfaktor (KF) for å anslå hvor mye av nåværende ubenyttet ramme som vil være trukket opp ved et fremtidig misligholdstidspunkt. For garantier benyttes en myndighetsbestemt KF til å estimere hvor mye av avgitte garantier som vil bli gjort gjeldende etter mislighold. KF valideres månedlig for trekkrettigheter innenfor Privatmarked og Næringsliv. Bankens EAD-modell tar hensyn til ulikheter både mellom produkter og kundetyper.

3. Tap gitt mislighold (LGD)

Banken estimerer tapsgrad for hvert lån basert på forventet tilfriskningsgrad, realisasjonsverdi (RE-verdi) på underliggende sikkerhetsverdier, gjenvinningsgrad på usikret del av lånene samt direkte kostnader ved inndrivelse. Verdiene fastsettes etter faste modeller og faktiske realisasjonsverdier valideres for å teste modellenes pålitelighet.

Estimert tapsgrad skal ta hensyn til en framtidig lavkonjunktur. Med et begrenset datagrunnlag fra lavkonjunktur har banken lagt inn betydelige sikkerhetsmarginer i sine estimater for å sikre konservative anslag ved beregning av kapitalkrav.

De tre overnevnte parameterne (PD, EAD og LGD) danner grunnlaget for konsernets porteføljeklassifisering, statistisk beregning av forventet tap (EL) og behov for nødvendig økonomisk og regulatorisk kapital.

Motpartsrisiko

Motpartsrisiko i derivathandel styres gjennom bruk av ISDA og CSA-avtaler med de finansinstitusjoner som utgjør bankens størstemotparter. ISDA regulerer oppgjør mellom finansielle motparter. CSA-avtalene begrenser maksimal eksponering gjennom markedsevaluering av porteføljen og margininnbetaling når verdiendringen i porteføljen overstiger maksimal avtalt ramme eller minimum overføringsbeløp. Banken vil fortsette å inngå CSA-avtaler med finansielle motparter for å styre motpartsrisikoen. Se note 12 for ytterligere beskrivelse av disse avtalene.

For kunder sikres motpartsrisikoen gjennom bruk av kontantdepot eller andre sikkerheter som til enhver tid skal overstige markedsverdien av kundens portefølje. Det er etablert egne rutiner for innkalling av ytterligere sikkerheter eller lukking av posisjoner dersom markedsverdiene overstiger åtti prosent av sikkerhetene.

Markedsrisiko

Markedsrisiko er en felles betegnelse for risikoen for tap som oppstår som følge av endringer i kurser eller priser på finansielle instrumenter. Markedsrisiko oppstår i SpareBank 1 SMN hovedsakelig i forbindelse med bankens investeringer i obligasjoner, sertifikater og aksjer, inklusive finansiering. SpareBank 1 SMN har utkontraktert kundehandel med rente og valutainstrumenter til SpareBank 1 Markets. Denne kundeaktiviteten, samt SpareBank 1 Markets anvendelse av bankens balanse, påvirker også bankens markedsrisiko.

Styringen av markedsrisiko skjer gjennom rammer for blant annet investeringer i aksjer, obligasjoner og posisjoner i rente og valutamarkedene. Bankens strategi for markedsrisikoområdet legger grunnlaget for utarbeidelse av ledelsesrapportering, kontroll og oppfølging av rammer og retningslinjer.

Konsernet definerer rammer for eksponering i markedsrisiko med utgangspunkt i stresstester basert på Finanstilsynets modul for markedsrisiko. Rammene gjennomgås minst årlig og vedtas av bankens styre. Etterlevelse av rammene overvåkes av avdeling for risikostyring, og status rapporteres kvartalsvis til styret.

Renterisiko er risiko for tap som følge av endringer i markedsrentene i finansielle markeder. Renterisikoen for alle renteposisjoner kan uttrykkes ved å se på endringen i verdien på renteinstrumentene ved en renteendring på ett prosentpoeng på hele rentekurven på alle balanseposter. Konsernet benytter analyser som viser effekten av nevnte renteendring for ulike løpetidsbånd, og det er egne rammer for renteeksponering innenfor hvert løpetidsbånd og samlet, inkludert EVE og NII (måltall) for renterisiko i bankboken Rentebindingen på konsernets instrumenter er i all hovedsak kort, og konsernets renterisiko er lav til moderat.

Spreadrisiko er risikoen for at tap oppstår som følge av endringer i markedsverdi/virkelig verdi av obligasjoner grunnet generelle endringer i risikopåslag (kreditspread). Obligasjonsporteføljen styres med utgangspunkt i egne rammer for de enkelte utstedere. I tillegg har banken en egen ramme for samlet spreadrisiko og for forretningsområdene. Banken beregner spreadrisiko basert på Finanstilsynets modul for markeds- og kredittrisiko. Tapspotensialet for den enkelte kreditteksponering beregnes med utgangspunkt i rating og durasjon.

Valutakursrisiko er risikoen for tap som har bakgrunn i endringer i valutakursene. Konsernet måler valutarisikoen ut fra nettoposisjoner i de ulike valutasortene. Rammene for valutakursrisiko er uttrykt ved rammer for maksimal aggregert valutaposisjon.

Aksjerisiko er risikoen for tap i posisjoner som følge av endringer i aksjekurser. Det er satt rammer for de ulike porteføljene, samt rammer for total aksjerisiko. Aksjer i datterselskaper og aksjer som inngår i en konsolidert eller strategisk posisjon inkluderes ikke.

Likviditetsrisiko

Likviditetsrisiko er risikoen for at konsernet ikke er i stand til å refinansiere sin gjeld eller ikke har evnen til å finansiere økninger i eiendeler.

Innskudd fra kunder er bankens viktigste finansieringskilde, per 31. desember 2023 var innskuddsdekningen 56 prosent inklusive solgte lån til SpareBank 1 Boligkreditt og SpareBank 1 Næringskreditt, mot 58 prosent per 31. desember 2022 (konserntall).

Banken reduserer sin likviditetsrisiko gjennom en spredning av innlån på ulike markeder, innlånskilder, løpetider og instrumenter samt ved bruk av langsiktige innlån. For stor konsentrasjon i forfall øker sårbarheten for refinansiering. Denne risikoen er søkt begrenset gjennom definerte rammer.

Finansavdelingen i banken er ansvarlig for konsernets finansiering og likviditetsstyring. Etterlevelse av rammer overvåkes av avdeling for risikostyring, og status rapporteres kvartalsvis til styret, men rammebrudd kan varsles løpende. Konsernet styrer sin likviditet samlet ved at finansavdelingen både har ansvaret for å finansiere banken og datterselskapene.

Styringen tar utgangspunkt i konsernets overordnede likviditetsstrategi som blir gjennomgått og vedtatt av styret minimum årlig. Likviditetsstrategien gjenspeiler konsernets moderate risikoprofil. Som en del av strategien er det også utarbeidet beredskapsplaner både for konsernet og SpareBank 1-alliansen for håndtering av likviditetssituasjonen i perioder med urolige kapitalmarkeder. Disse hensyntar perioder med både bankspesifikke, systemmessige krisescenarier og en kombinasjon av disse.

Banken skal ha en tilstrekkelig beholdning av likvide aktiva for å dekke ordinær drift i minimum 12 måneder uten tilgang på ekstern finansiering samt tåle et fall i boligpriser på 30 prosent. Banken skal i tillegg ha en tilstrekkelig likviditetsbuffer bestående av aktiva som tilfredsstiller LCRkravene, og som i størrelse til enhver tid sikrer at banken er over minimumskravet. Tilgangen til finansiering har fungert tilfredsstillende i 2023.

Myndighetskrav og investorers preferanser vil fremover trekke i retning av grønne investeringer. Konsernets har utstedt grønne obligasjoner for 22,46 milliarder kroner og har som mål å øke andel lån som kvalifiserer for grønne obligasjoner.

Konsernets likviditetssituasjon per 31. desember 2023 vurderes som tilfredsstillende.

Operasjonell risiko

Operasjonell risiko kan defineres som risikoen for tap som følge av:

- Mennesker: Brudd på rutiner/retningslinjer, manglende kompetanse, uklar policy, strategi eller rutiner, interne misligheter
- Systemer: Svikt i IT og andre systemer
- Eksterne årsaker: Kriminalitet, naturkatastrofer, andre eksterne årsaker

Operasjonell risiko er en risikokategori som fanger opp alt det vesentlige av kostnader forbundet med kvalitetsbrister i bankens løpende virksomhet.

Styring av operasjonell risiko har fått økt betydning i finansnæringen gjennom de senere årene. Faktorer som spiller inn er internasjonalisering, en sterk teknologisk utvikling og stadig økende krav fra både kunder, myndigheter og andre interessegrupper. Internasjonalt har mange betydelige tapshendelser i finansnæringen hatt sin bakgrunn i svikt innenfor dette risikoområdet.

Identifisering, styring og kontroll av operasjonell risiko er en integrert del av lederansvaret på alle nivå i SpareBank 1 SMN. Ledernes viktigste hjelpemidler i arbeidet er faglig innsikt og lederkompetanse samt handlingsplaner, kontrollrutiner og gode oppfølgingsystemer. Et systematisk arbeid med risikovurderinger bidrar også til økt kunnskap og bevissthet om aktuelle forbedringsbehov i egen enhet. Eventuelle svakheter og forbedringstiltak rapporteres oppover i organisasjonen.

SpareBank 1 SMN legger vekt på fullmaktstrukturer, gode rutinebeskrivelser og godt definerte ansvarsforhold gjennom leveranseavtaler mellom de ulike divisjonene som elementer i et rammeverk for å håndtere den operasjonelle risikoen.

Ledelsen vurderer foretakets IT-systemer som sentrale for drift, regnskapsføring og rapportering av gjennomførte transaksjoner, samt fremskaffing av grunnlag for viktige estimater og beregninger. IT-systemene er hovedsakelig standardiserte, og forvaltningen og driften er i stor grad utkontraktert til tjenesteleverandører.

Det gjennomføres prosess- og risikoanalyser på alle vesentlige virksomhetsområder i banken. I disse analysene foretas det en risikovurdering på prosessnivå for å få en oversikt over de største operasjonelle risikoer knyttet til bankens forretnings- og støtteprosesser.

Ved innføring av nye produkter, tjenester, systemer eller prosesser foretas det en risikovurdering og kvalitetssikring. En rekke av bankens fagområder er involvert i denne prosessen. Dette inkluderer Risk Management, Etterlevelse, Juridisk, personvernombud, AML og informasjonssikkerhet. Denne risikovurderingen bidrar til å holde den operasjonelle risikoen knyttet til nye produkter, tjenester, systemer og prosesser på et akseptabelt nivå.

Banken benytter et eget GRC-system (Governance-, Risk- og Compliancesystem) som et verktøy for å forbedre arbeidet med oppfølging av risiko, hendelser og forbedringsområder. Et viktig område er hendelsesregistrering, hvor disse benyttes til læring og forbedring. Det er etablert en strukturert prosess med oppfølging av hendelser mot de ansvarlige områdene. Her involveres kvalitetsansvarlige og fagansvarlige i å identifisere tiltak som for eksempel prosessforbedringer, rutineendringer og opplæringsbehov. Systemet er også et viktig verktøy for å registrere og følge opp forbedringsområder identifisert gjennom kontroller utført av 1. og 2. linje, samt forbedringsområder fra internrevisor sine gjennomganger.

Operasjonelle tap rapporteres periodisk til styret. Styret mottar årlig en uavhengig vurdering fra intern revisjon og ansvarlig revisor på konsernets risiko og om internkontrollen virker hensiktsmessig og er betryggende. Styret vurderer den operasjonelle risikoen i foretaket som moderat, herunder risikoen knyttet til regnskaps- og rapporteringsprosessen.

For ytterligere informasjon vises til bankens Pilar III-rapportering som er tilgjengelig på <https://www.sparebank1.no/nb/smn/om-oss/investor/finansiell-info/kapitaldekning.html> samt følgende noter:

Note 12 Maksimal kreditteksponering

Note 13 Kredittkvalitet per klasse av finansielle eiendeler

Note 14 Markedsrisiko knyttet til renterisiko

Note 15 Markedsrisiko knyttet til valutaeksponering